

KAPITEL 1

UNDSKYLD?

Denne bog rejser spørgsmålet: *Skal Danmark sige undskyld til Grønland?* For hvad?, tænker du måske. Undskyldninger gives for uretfærdigheder begået i fortiden, og denne bog handler netop om Grønland og Danmarks fælles fortid, som den på forskellige måder erindres, fortælles og fortolkes af både ikke-historikere og historikere i Grønland og Danmark.

Bogen skal imidlertid *ikke* opfattes som et forsøg på at nå frem til et endegyldigt svar på spørgsmålet. Med bogen har vi i stedet til hensigt at vise, hvordan man ved hjælp af et udvalg af historiefagets metoder og teorier kan analysere, vurdere og forklare uenigheder og kampe om, hvordan en given fortid skal erindres, fortælles, fortolkes og bruges.

Hensigten er desuden at komme ind på, hvilken betydning fortolkninger af fortid kan have for forståelsen af os selv og hinanden i nutidens Grønland og Danmark og for vores (mulige fælles) fremtid.

At Grønland og Danmark har en fælles fortid, kommer sikkert ikke helt bag på dig. Til gengæld ved du nok ikke så meget om, hvordan de nærmere omstændigheder vedrørende forholdet mellem Grønland og Danmark har været historisk.

Det er ikke så underligt. I folkeskolen er Grønland skrevet ud af **kanon**listen for historie. Det betyder, at der ikke længere *skal* anvendes tid på undervisning om Grønland. På det seneste er der dog, både i folkeskolen og gymnasiet, kommet mere fokus på Grønland. Danmarks og det internationale samfunds interesse for Grønland vokser nemlig i disse år. Det er der flere grunde til. Blandt disse kan nævnes interessen for at kunne kontrollere og/eller få adgang til søterritoriet ud for Grønlands kyster. Denne interesse kan bl.a. forklares ved den globale opvarmning, der får havisen til at skrumpe. Derved opstår der mulighed for kortere sejlruiter, som rederierne gerne vil have adgang til. Hvis de får det, kan de nemlig mindske deres ud-

* **Kanon:** En kanon tjener som rettesnor, forbillede, regel. Fx for hvad der skal undervises i inden for et fag.

* De arktiske stater: Grønland (Danmark), Norge, Rusland, USA og Canada.

gifter til brændstof. En anden forklaring på den voksende interesse for Grønland er ønsket om adgang til forretningsmuligheder pga. forekomsten af mineraler og olie i den grønlandske undergrund. Som en tredje forklaring kan man nævne ønsket om at udvide Grønlands nordlige søterritorium for at komme ind i kampen om den prestigefulde ret til Nordpolen. Endelig kan man, som en fjerde forklaring, nævne Danmarks behov for, gennem deltagelse i politisk samarbejde, at kunne regulere forholdet mellem **de arktiske stater** pga. bekymringer for, hvordan relationerne mellem disse stater vil udvikle sig i fremtiden.

Den voksende interesse for Grønlands nutid og fremtid har også øget interessen for Grønlands

fortid – både i og uden for Grønland. Hvis man skal give et meget dagligdags eksempel på denne interesse, som den har vist sig i Grønland, kan man nævne en populær erindringsbog fra 2012 af Helene Thiesen (f. 1944) med titlen *"For flid og god opførsel"*. I den kan man læse om, hvordan det gik til, at Helene i 1951, som lille pige, sammen med 21 andre grønlandske børn blev sendt et år i pleje i Danmark og senere voksede op på et børnehjem i Grønland. Hele projektet og den fordanskningspolitik, der lå bag, er af eftertiden blevet døbt "eksperimentet". I bogen beskriver Helene sit ophold i Danmark, rejsen tilbage til Grønland, opvæksten på børnehjemmet i Godthåb (Nuuk), ungdommen og sin voksne tilværelse som ægtefælle og mor.

"Jeg stirrer febrilsk ind mod menneskemængden, hvor er min mor? Da jeg finder en ny plads ved rælingen, er vi kommet så tæt på, at jeg får øje på mor og Victoria og Hans (Helenes to søskende). (...) Vi får øjenkontakt, mit hjerte svulmer af enorm lettelse og lykkefølelse.

– Mor, mor, mor er du virkelig? Hjem til mor, hjem til mor, synger det inden i mig. (...)

Glædesstrålende kigger jeg op på hende, men det undrer mig, at hun slet ikke svarer mig. I stedet siger hun en hel masse uforståeligt. (...) Det går pludselig op for mig, at vi slet ikke kan forstå hinanden. (...)

– Kom Helene. Kan du sige farvel til din mor og tage din kuffert, du skal op i bussen derovre.

– Hvorfor skal jeg det? svarer jeg.

– Jo, nu skal du med op på det nye børnehjem og bo sammen med alle dine kammerater og jeres nye mor, frøken Dorothea Bengtzen.

– Hvad? tænker jeg vantro, det smerter i mit bryst. Jeg skæver op til min mor, men hun gør ikke noget for at holde på mig. Jeg er besvimelsen nær. (...)"

Helene Thiesen: *For flid og god opførsel*. Milik 2011.

Overfor er et uddrag fra det kapitel i bogen, der omhandler ankomsten til Grønlands hovedstad, Godthåb, efter et års ophold i Danmark.

Helene må pænt følge med til børnehjemmet, selv om hun altså har sin mor og to yngre søskende i Grønland. Helenes situation var ikke typisk, men heller ikke enestående. De fleste af de andre børn i projektet var pga. **tuberkulosen**, som hærgede i Grønland, forældreløse, da de blev sendt af sted til Danmark.

Sagen om de 22 børn, der blev sendt til Danmark, er en af de sager, der, allerede før Thiesen udgav sin bog, har været trukket frem fra fortiden og er blevet brugt i en nutidig sammenhæng. Her har sagen givet anledning til en meget intens debat om, hvorvidt Danmark har noget at undskylde i forhold til Grønland. Det mener nogle grønlandere (og danskere), at Danmark har. I hvert fald stillede den grønlandske politiker Juliane Henningsen i 2009 krav om en officiel dansk undskyldning. Danmark efterkom ikke kravet.

Begrundelserne herfor vender vi tilbage til i kapitel 4, hvor vi også vil komme ind på, hvordan sagen om de grønlandske børn, der voksede op på et børnehjem, er blevet erindret, fortalt og genfortalt over tid – både i Grønland og i Danmark.

I 2014 gør Grønlands Landsstyre igen den dansk-grønlandske fortid højaktuel ved at bruge den som argument for at oprette en såkaldt Forsoningskommission i Grønland.

I indledningen til **kommissoriet** for kommissionen står flg.: *"For at lægge afstand til koloniseringen af vort land er det nødvendigt, at der findes forsoning og tilgivelse sted"*.

Det er dog ikke alle, der er enige i den opfattelse af nødvendighed, som citatet formidler. Måske ved du allerede, at for eksempel den danske statsminister Helle Thorning-Schmidt afviste at være med i forsoningsprocessen med ordene:

"Vi har ikke behov for forsoning."

Uanset om du på forhånd ved noget som helst om de oven for nævnte forhold, så rejser sætningen fra Forsoningskommissionens kommissorium en række spørgsmål:

- Hvilke begivenheder i den fælles dansk-grønlandske fortid lægger op til krav om forsoning og tilgivelse?
- Indebærer forsoning, at Danmark siger undskyld til Grønland?
- Hvem er det mere præcist, der skal forsone sig med hvem?
- Hvordan har man tænkt sig at gribe forsoningsprojektet an?

Diskussionen drejer sig om Danmarks rolle som kolonimagt. Men er kolonitiden i Grønland ikke et overstået kapitel? Slås man stadig

* **Kommissorium:** Skriftlig formulering af en arbejdsgruppes bundne opgaver.

* **Tuberkulose:** Smitsom infektionssygdom der viser sig som betændelsesprocesser – især i lungerne.

”Grønland har i sin tid været en koloni af Danmark. Gennem tiden har Grønland udviklet sig til at blive et selvstyrende land. (...). Men i de skridt, som vi har taget (...), da har vi (...) forsømt at debattere og behandle de begivenheder, de kolonistrukturer samt de forhold, der i nogle tilfælde eksisterer imellem befolkningsgrupperne i Grønland den dag i dag. (...) Derfor har Naalakkersuisut (Grønlands regering) taget initiativ til, at vi i år opretter Grønlands Forsoningskommission.”

Aleqa Hammond, nytårstale 2013/14

med dens eftervirkninger? Og har Grønland egentlig overhovedet været koloni?

For at svare på spørgsmålene vil vi se på, hvordan Grønland og Danmarks fælles fortid er blevet erindret, fortalt og fortolket af forskellige fællesskaber i og uden for Grønland over tid. På den måde vil vi undersøge, hvilken betydning erindringer, fortællinger og fortolkninger af fortid har for vores nutid og fremtid, og hvad vi bruger dem til.

I næste afsnit begynder vi med at se nærmere på den debat, som planerne om oprettelse af en forsoningskommission i Grønland har udløst.

1.1 Forsoningskommissionen – og debatten omkring den

I perioden op til oprettelsen af Grønlands Forsoningskommission udspillede der sig en ret ophedet debat i medierne – både i Grønland og Danmark. Debatten er gengivet nedenfor, men i kort form. De fleste af debatindlæggene – og deres synspunkter – uddybes i bogens efterfølgende kapitler.

Ved årsskiftet 2013/14 kunne man på grønlandsk tv høre Grønlands daværende politiske leder, Aleqa Hammonds nytårstale.

Aleqa Hammonds nytårstale handler for det første om Grønlands fortid som dansk koloni. For det andet om de konsekvenser, kolonitiden har haft og har i nutiden. Og for det tredje om behovet for en forsoningskommission i Grønland, der kan virke for fremtiden. Begrebet *forsoning* kan defineres som ”genoprettelse af et fællesskab mellem to parter, der har stået i et fjendtligt eller skyldbetinget forhold til hinanden. Forsoning kan være en gensidig handling, eller den kan være ensidig, et tilsagn om fred eller eftergivelse, tilgivelse.”¹

Aleqa Hammond nævner intetsteds ordet undskyldning i sin tale, men som nævnt kørte der forud for og i tiden efter nytårstalen, både i Danmark og Grønland, en intens

¹ Den Store Danske Encyklopædi.

"Det er godt nok beklageligt, at hverken de norske eller de danske missionærer og koloniherrer i 1700-, 1800- og 1900-tallet (...) syntes at have besiddet det samme klarsyn og overblik, som vi alle gør nu. Det må I alle sammen virkelig meget undskylde. Kan vi så være gode venner igen?"

Finn Lynge. Indlæg fra 2011 i den grønlandske avis AG

"Danmark bør påtage sig sin koloniale skyld og træde konstruktivt ind i Forsoningskommissionen. Vi bør sige undskyld til det grønlandske folk for de overgreb, vi har påført dem og bede om tilgivelse".

Niels Peter Agger. Kronik i Information 10.12.2013

debat vedrørende spørgsmålet: Bør Danmark give Grønland en officiel undskyldning? Forsoningskravet kan derfor ses som et indlæg i undskyldningsdebatten.

Som nævnt stillede Grønland i 2009 krav om en dansk undskyldning for det omtalte forsøg på at fordanske grønlandske børn i 1951. Det var imidlertid ikke alle i Grønland, der bifaldt dette krav. Diskussionen er siden da blusset op med jævne mellemrum. Eksempelvis skrev en af Grønlands mest fremtrædende debattører, den nu afdøde præst og tidligere politiker Finn Lynge, i 2011 et indlæg under overskriften: "Det må I virkelig meget undskylde!".

I indlægget ironiserer Finn Lynge på følgende måde: "Jamen for pokker, der må da være et eller andet, som danskerne har at sige undskyld

for", hvorefter han tager afstand fra hele ideen om at afkræve Danmark en undskyldning. Lynge mener, at man som grønlænder påtager sig en usund offerrolle ved at lede efter det, han ser som påskud for at få Danmark til at give en undskyldning. Han afslutter desuden sit indlæg med at udstille kravet om en undskyldning for fortidens fejltager som et udtryk for manglende historisk bevidsthed.

Den danske psykolog Niels Peter Agger indtager det modsatte standpunkt. Det fremgår af hans kronik i Information fra december 2013, der bærer overskriften: "Undskyld, Grønland!". Her fremfører Niels Peter Agger en lang række belæg, der bl.a. handler om vestligt påførte sygdomme, missionærernes brug af tvang, økonomisk udbytning og kulturel undertrykkelse af grønlæn-

"Grønland mangler selvværd, ikke Forsoningskommissioner!"

**Josef Motzfeldt,
Information 24.2.2014**

"Man kan sige, at grønlænderne 'næsten' var landsmænd, men ikke helt, fordi grundlaget for relationen var ideen om en civilisatorisk, kulturel eller racemæssig forskel."

**Søren Rud, Weekendavisen
23.5.2014**

"Grønlanderne er igennem de seneste 300 år blevet behandlet som landsmænd, så danskerne har intet at undskylde, intet at sone, intet at beklage."

**Thorkild Kjærgaard,
Politiken 12.1.2014**

derne. Kronikken skabte vild debat både i Grønland og i Danmark.

En af dem, der derefter kommenterede et eventuelt behov for en grønlandsk forsoningskommission, var den tidligere vicelandsstyreformand i Grønland Josef Motzfeldt. Han udtrykte sig kort og klart.

Det var ikke kun politikere og debattører, der blandede sig i diskussionen, men også historikere. Dr.phil. Thorkild Kjærgaard fra Grønlands Universitet i Nuuk kom efter Aggers indlæg på banen med et stort anlagt essay i Politiken, der bar overskriften "Landsmænd".

Kjærgaards indlæg fik en anden dansk historiker, Søren Rud, til i et indlæg, der bar overskriften: "Landsmænd med forskel", at erklære sig uenig.

Grønland og Danmarks fælles fortid er altså ikke bare noget, man kan have forskellige politiske synspunkter om, men også forskellige faghistoriske syn på.

Kommissionen blev igangsat fra officielt politisk hold i Grønland. Hvordan reagerede man fra officielt politisk hold i Danmark? Allerede før kommissionen blev oprettet, var den danske statsminister Helle Thorning-Schmidt afvisende over for en dansk deltagelse i kommissionen. I en kronik i Berlingske 29.4.2014 kunne man under overskriften: "Ligeværdigt samarbejde i Rigsfællesskabet" læse en erklæring fra den danske statsminister.

Nogle uger efter forholdt Jens Heinrich, dansk-grønlandsk historiker og ph.d. fra Grønlands Universitet (og medlem af Forsonings-

”En forsoningskommission i Grønland er også et aktuelt emne. (...) Landsstyret har meget klart lagt op til, at det skal være et grønlandsk projekt med et kommissorium, som udarbejdes i Grønland. Det respekterer jeg fuldt ud (...). Fra dansk side er vi mest optaget af nutidens og fremtidens udfordringer (...).”

Helle Thorning-Schmidt
29.4.2014

”Kommissionen er en oplagt mulighed for at udfordre retten til at definere historien – og forhåbentlig kan et samarbejde mellem danskere og grønlandere fagfolk inden for kommissionens rammer med tiden initieres”.

Jens Heinrich
28.8.2014

kommissionen), sig til den danske statsministers udtalelse. I et indlæg i Jyllands-Posten bekræftede han behovet for en forsoningskommission og udtrykte håb om, at Danmark med tiden vil tage del i kommissionsarbejdet.

Uenighederne er til at få øje på!

Nu kan vi snart begynde at orientere os i årsagerne til kampen om Danmark-Grønlands historie. Herunder, at nogle mener, og andre ikke mener, at der er behov for en dansk undskyldning og for en forsoningskommission i Grønland med eventuel dansk deltagelse. Først er der dog en række spørgsmål vedrørende forsoningsprojektet, der skal besvares.

For at oplyse om forsoningsprojektets indhold oprettede kommissionen i marts 2015 en hjemme-

side. Den er opbygget i flg. fire moduler: Om os, Forsoning, Aktiviteter og Baggrund. Du kan finde den på: www.saammaatta.gl. På hjemmesiden kan du læse mere om, hvem der sidder i Forsoningskommissionen, om kommissionens kommissorium, om målet med forsoningsprocessen, om tankerne bag kommissionens arbejde, om kommissionens konkrete tiltag og om tidsplanen for forsoningsprocessen. For at blive klogere på, hvad projektet præcist går ud på, kan du gå til opgaven på næste side:

1.2 Hvad går forsoningsprojektet ud på?

Grønlands Forsoningskommission har været i gang med arbejdet siden efteråret 2014. Planen er, at kom-

OPGAVER

- Gå ind på www.saammaatta.gl, og klik på ordet *Forsoning* øverst på siden.
- Klik på ordet *Afdækning*, og læs hele afsnittet igennem. Forklar kort de to måder, kommissionen har valgt at arbejde på:
- Klik på: *Forsoning om hvad og for hvem*. Hvilke tilgange til forsoning arbejder kommissionen ud fra?:
- Klik på *Kolonitiden*, og nævn de fire områder, kolonitiden iflg. hjemmesiden menes at have (haft) betydning for.
- Video: Klik på ordet *Aktuelt* øverst på hjemmesiden. Gå til side 2, og klik dernæst på *Godt i gang*. Afspil Forsoningskommissionens korte tv-spot i klassen. Hvilke eftervirkninger peger kommissionens tv-spot på, at kolonitiden har haft og stadig har for Grønland?

missionens arbejde skal afsluttes i 2017 med mulighed for forlængelse. Indtil da skal den hvert år udarbejde en rapport og en handlingsplan. Her skal der gives anbefalinger til, hvordan der kan rettes op på de forhold, som kommissionen mener modvirker en forsoning med kolonitiden og udviklingen af et velfungerende forhold mellem grønlændere indbyrdes og mellem Grønland og Danmark.

1.3 Forsoningskommissionen stiller ikke krav om erstatning eller undskyldninger!

Som overskriften fortæller ønsker Forsoningskommissionen ikke at genoptage kravet fra 2009 om at få en undskyldning fra Danmark. Den ønsker heller ikke at gå skridtet videre og stille krav om erstatning. På den baggrund får man lyst til at spørge om, hvad grunden så er til, at oprettelsen af en forsoningskommission har vakt så megen røre.

Svaret er, at nogle i Grønland har frygtet, at Forsoningskommissionen ville være ensbetydende med en tilbagevenden til det, nogle kalder for "offerrollen" i Grønland. Andre har ment, at kommissionen kunne bruges til netop at komme ud af offerrollen, idet man med kommissionen viser handlekraft og ansvarlighed.

Nogle har på grund af betegnelsen *forsoningskommission* været skeptiske over for ideen. De har fået associationer til forsoningsprocesser, som vi kender dem fra for eksempel Sydafrika. Her blev der i 1995 oprettet en sandhedskommission, der ved hjælp af vidneafhøringer skulle kortlægge de krænkelser af menneskerettighederne, som fandt sted under det racistiske apartheidstyre fra 1950-1993, hvor det sorte flertal i befolkningen systematisk blev diskrimineret og undertrykt af det hvide mindretal.

Julie Edel Hardenberg: *3X Julie* (1994). Værket kan fortolkes som et identitetsmæssigt selvportræt.

Formålet med Sandhedskommissionen var netop at indlede en forsoningsproces.

Der er dog den afgørende forskel på apartheidstyret i Sydafrika og kolonistytet i Grønland, at førstnævnte var udpræget voldeligt og kendetegnet ved voldsomme krænkelse af menneskerettighederne. Noget sådant har ikke kendetegnet relationen mellem Grønland og Danmark under kolonistytet.

Derfor står der på Forsoningskommissionens hjemmeside:

"Til forskel fra de fleste kommissioner, der har været i verden de sidste 40 år, er Grønlands Forsoningskommission ikke en sandhedskommission. Sandhedskommissioner arbejder oftest med formålet at opnå f.eks. erstatningskrav og undskyldninger: (...) Grønlands Forsoningskommission minder i sin form mest om en "historisk kommission" ("Historical commission"), men med den forskel, at der ikke kræves undskyldninger eller rets-

lige krav, som nogle "historiske forsoningskommissioner" rundt omkring i verden har krævet".²

Grønlænderne har ikke været enige om behovet for en forsoningskommission. Det er Forsoningskommissionen helt bevidst om og skriver: *" (...) der er forskel på, hvordan den koloniale kontekst samt udviklingen i Grønland har været oplevet og fortsat opleves på forskellige steder samt på tværs af generationer, grupper og enkeltpersoner. Ud fra den grundtanke er kommissionen klar over, at der vil være forskel på behovet for forsoning, ligesom der kan være en del af befolkningen, som ikke føler et behov for det".³*

² www.saammaatta.gl – se under Forsoning: Grønlands Forsoningskommission.

³ www.saammaatta.gl

”Der er et problem, når én part af et fællesskab afviser at tage del i den anden parts behov for forsoning. (...)

Statsministerens afvisning af at deltage i forsoningsarbejdet er et udtryk for det forhold, som Grønland og Danmark på mange måder har. Nedsættelsen af kommissionen viser, at Grønland ønsker at skabe rammerne for et bedre samfund. Danmark burde anerkende dette og i stedet for at bibeholde rollen som hjælper se en mulighed for at blive ligestillet og dermed udvikle det fællesskab, som for de fleste er en glimrende ordning.

Kan en ny forståelse nås, når der er så mange fastgroede forestillinger og myter om Grønland, og når Danmark ikke ønsker at være med til at reflektere over dem?

Myten om den gode kolonist Danmark er ligeledes en del af billedet, som ikke alene burde vække nysgerrighed hos faghistorikere, men oplagt være et område for erkendelse i brede kredse.

Vi kunne faktisk blive klogere – sammen. Det kunne faktisk have indflydelse på det dansk-grønlandske forhold. (...)

Det danske kolonistyre i Grønland udøvede ikke systematisk udnyttelse eller drab, men det gør ikke følelsen af mindreværd mindre. Grønlænderne følte sig underordnet danskerne.”

Jens Heinrich, kronik i Berlingske 28.8.2014

1.4 Skulle Danmark have været en del af kommissionen?

Det fremgår ikke af Forsoningskommissionens hjemmeside, om det var en del af den oprindelige plan, at Danmark skulle indgå i kommissionens arbejde. Noget tyder imidlertid på, at det enten har været planen, eller at der har været uenighed om dette.

Jens Heinrich, der er medlem af kommissionen, skrev på egne vegne en kronik vedrørende emnet ”Forsoning i Grønland” i Berlingske 28.8.2014. Her påpeger han, at Danmark, i stedet for at interessere sig for at udvikle en ligestillet relation til Grønland, kun er interesseret i at fastholde en hjælperolle til skade for ligeværdigheden.

Nu ved du noget om, hvilken tilgang Forsoningskommissionen har valgt, når den skal undersøge, forklare, belyse og arbejde med forsoningsprojektet i Grønland. Men hvilken tilgang til emnet har denne bog valgt at anvende? Det står der mere om i næste kapitel.